

ADLİ SANAT: YENİDEN YÜZLENDİRME

*Aysun ALTUNÖZ YONUK**

Özet

Bilindiği gibi ölümsüzlük günümüzde de vazgeçilemeyen hayallerden birisidir. Tarihte insanoğlu sevdiği ya da önemli saydığı kişilerin ölümü ardından onların anıları ile yetinmemiş, yeniden vücut bulacakları umuduyla, ruhları mutlu etme çabası göstermiş, adaklar adamıştır. Biçimlerini olduğu gibi koruyup saklama amacıyla teknikler geliştirmiştir.

Çağımızda teknolojinin olanakları doğrultusunda bu hayal, bir ölçüde gerçeğe dönüşmektedir. Yeniden yüzlendirme olarak dilimize çevrilen “Facial Reconstruction” bünyesinde birçok disiplini bir arada barındırmakta ve ortaya koyduğu somut görsellerle hem bilim hem de sanat alanlarının vizyonunu ve misyonunu genişletmektedir.

Bu çalışmada gerçek boyutlarında yeniden kimliklendirilen kafatası ve iskelet örneklerinden destekle “yeniden yüzlendirme” alanına ve yöntemlerine değinilirken, disiplinler arası dayanışmanın sanat, kültür ve heykel alanına katkısı ve etkisine vurgu yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler *Yeniden Yüzlendirme, Kimliklendirme, Adli Sanat, Adli Antropoloji, Heykel*

FORENSIC ART: FACIAL RECONSTRUCTION

Abstract

It is a fact that eternity is an indispensable dream. Men never settle for the memories, which belong to death person. They votive many special ceremonies to draw out their essences because they believe that one-day death one will be existence and regenerate. Therefore, men developed many techniques for protect the shapes.

Today this dream will become real by the technological developments. Multidisciplinary work, which is fall in to the literature as a facial reconstruction, extends the vision and mission of science and art.

In this study facial reconstruction and the methods of identification will addressed with fall back on the skeleton and skull data. On the other hand, the solidarity of interdisciplinary will mentioned and impact of the culture and sculpture will emphasized.

Keywords *Facial Reconstruction, Identification, Forensic Art, Forensic Anthropology, Sculpture*

* Yrd.Doç.Dr. Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Heykel Bölümü,
aysun.altunozyonuk@gmail.com

GİRİŞ

"Heykel sanatının büyük ölçüde "betimleme" gereksiniminden kaynaklandığı ve böylece ideal olana ulaşma ve gerçeği yansıtma çabası içinde olduğu bilinen bir gerçektir. Küreselleşmenin bir getirisi olarak heykel sanatı tarihsel süreç içinde vizyonu ve misyonu değişikliğe uğramış, yan sanat ve bilim dalları ile etkileşerek teknik ve biçim alışverişinde bulunmuştur" (Yonuk, 2010:179). Geleneksel yapısından aldığı gücü ve çağın getirilerini sonuna kadar değerlendiren heykel sanatı, teknik bağlamda birçok bilim, sanat ve endüstri dallarıyla ortak alanlar yaratmaktadır.

Günümüzde sanat ve tasarım olgularını gerekli kılan multidisipliner örneklerin belki de en yenisi, sanatı, adli tıp ve adli antropoloji alanlarına dâhil eden "Yeniden Yüzlendirme" diğer şekliyle "Yeniden Yapılandırma"dır.

Ülkemizde son yıllarda popülaritesi artan Adli Tıbbın koordineli çalıştığı başlıca bilim dallarından birisi de Adli Antropoloji ve Adli Sanattır. Bir ekip çalışmasını gerektiren Yeniden Yüzlendirme sürecinin son halkasını oluşturan heykeltıraşlar kullandıkları teknik, beceri ve yetenekleri ile alana katkı sağlamaktadır. Özellikle arkeolojik kazılar sonucu elde edilen kemik ve iskelet buluntuların adli antropologlar tarafından yeniden kimliklendirilmesi aşamasından sonra yüzlendirilme sürecinde etkin görev alan heykeltıraşların önemi yadsınamaz. Diğer yandan "yeniden yüzlendirme" adli antropoloji, ve adli tıp alanlarının misyon ve vizyonunu genişletirken değişim ve gelişim sürecindeki heykel sanatının bu gün hak ettiği yeni kimliğine de farklı bir değer katmaktadır.

Adli Antropoloji ve Adli Sanat

Adli Antropolojinin, iskelet üzerinde kimlik tespiti yapmaya elverişli verileri araştıran ve bunları adli vakaların çözümlenmesi noktasında, hukuk sınırları içinde, belli yöntem ve tekniklerle kullanan bir bilim dalı olduğu söylenebilir. Her ne kadar "akademik bağlamda ilk yeniden yüzlendirme çalışmaları, anatomi uzmanları tarafından yapılmış ve bundan dolayı Adli Tıbbın alanı olarak algılanmış olsa da bu alanın temeli antropolojiye dayanmaktadır" (Wilkinson, Neave 2003: 1343).

İleri derecede çürümüş, yanmış, ceset ya da iskeletlerin kimliklerinin tespiti ile bunların yeniden etlendirilmesi, yapılandırılması aşamasında, adli birimlerle koordineli çalışan ve alanına özgü izleklere uymak durumunda olan Adli Antropoloji, geleneksel yöntemlerin dışında farklı alanların yöntem ve araçlarını da kullanmaktadır. Adli Antropoloji, yumuşak dokudan veri elde edilemediği durumlarda, kemik ve diş örneklerinden destekle, biyolojik ve antropolojik yöntemlerle, yaş tahmini, cinsiyet tayini, boy ölçüsü, ırk gibi genel biyolojik karakterleri tespit edebilmektedir. Böylece cesedin ölüm nedeni ve kimliği hakkında tahmini bilgilere ulaşılabilmektedir.

Kimlik tespitinden sonra çalışılan yeniden yüzlendirme aşamasında etkin görev alan adli sanatçılar ise, bu halkanın en önemli zincirini oluşturmaktadırlar. Çalışma ekibinde yer alan heykeltıraş ve antropologların elde edilen verileri eksiksiz okuyabilmeleri, kimliklendirme ve yeniden yüzlendirme sürecini büyük ölçüde etkilemektedir. Öyle ki, çalışma sonunda ulaşılan tahmini görüntülerin, araştırmayı yanıltma olasılığına karşın, ekipte yer alan her araştırmacının tüm bilimsel ve sanatsal yorumlamalar hakkında fikir ve bilgi birikimine sahip olması gerekmektedir.

Adli sanatı Taylor (2001:3), “adli olgu niteliği taşıyan herhangi bir durumun yasal izleklere çerçevesinde sanatsal betimlenmesi” olarak açıklarken çalışma alanını “kimliği bilinmeyen cesetlerin tanımlanmasına, suçluların yakalanması, belirlenmesi veya cezalandırılmasına yardımcı olmakla” sınırlamaktadır. O halde tıpkı bir adli tıp uzmanı gibi adli antropolog ve adli sanatçının da, çalışma ekibinin vazgeçilmez bir parçası ve sonucu belirleyen en hassas elemanı olduğu gerçeği bir kez daha vurgulanmalıdır.

Bu noktada bir sanat objesinin okunmasında izlenen bilimsel yol insan yüzünün tanımlanmasında da izlenmelidir. Önce betimlenmeli, çözümlenmeli sonra yorumlanmalı ve o yüz hakkında bir yargıya varılmalıdır. Ancak bu doğrultuda incelenen yüzün kimliği açığa çıkarılabilir. Bachman ve Pickering’e (2009:122) göre “bilim kafatası ile yüz arasındaki ilişkinin belli ölçülerde anlaşılmasını olanaklı kılar. Heykel sanatı yoluyla bu bilimsel veriler kendine özgü karakteristik özellikleri ifade eden, yaşayan, gerçek insan yüzlerine dönüşür”. Buradan destekle yeniden yüzlendirilen

bir kafatasının gerçek kimliğini yansıtabilmesi için gerekli olan biçimlendirme tekniklerinin yanı sıra, bir sanatçı duyarlılığı ile son rötuşların yapılması kaçınılmaz bir gerekliliktir.

Kimliklendirme

İnsan yüzü dışarıdan bakıldığında hayvan yüzlerine oranla tek tip oluşu ya da bir diğerine benzerliği bakımından dikkat çekicidir. Oysa tıpkı parmak izi gibi insan yüzünün de belli başlı kişilik özellikleri bulunmaktadır. Bunlar duygusal tepkimeler sonunda belirginleşen biçimsel ve tinsel özelliklerdir. Kişinin kimliği bu ayrıntılarla özgünlük kazanır. Zeyfeoğlu ve Hancı'ya göre adli tıp ve hukuk uygulamalarında iki tür kimlik tanımı yapılır:

Adli Kimlik; bir kişiyle ilgili olarak nüfus kayıtlarındaki bilgilerden oluşan kimliktir. Cinsiyet, doğum yeri, yılı, anne, baba ve kardeşlerle ilgili bilgiler başlıca öğeleridir. Tıbbi Kimlik ise vücut özelliklerinin tümüyle birlikte değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkan bilgiler bütünüdür. Bir başka deyişle kişinin görüntüsünün fotoğraf gibi tanımlanmasıdır (2001:375).

Tıbbi kimlik kişinin yüzünün eksiksiz betimlenmesi ilkesini içerir. Bu durum insan yüzünün en basit anlamıyla kabaca tanımlanmasına olanak sağlar. Taylor, (2001:4-6) kimliklendirmeyi dört ana başlık altında ele almaktadır. Bunlar;

Kompozit Görüntü; betimleme üzerine eşkâlin belirlenmesini içeren çalışmadır. Veri ve tanıklarının betimlemeleri üzerine çizilen robot resim ile elde edilen görüntüdür **(Bkz. Şekil 1)**.

Görüntü Modifikasyonu ve Tespiti; bu çalışma eşkâlin ya da kayıp kişilerin önceki veya sonraki olası görüntülerinin belirlenmesine aracılık eden bir yöntemdir **(Bkz. Şekil 2)**.

2 ve 3 Boyutlu Biçimlendirme; iki boyutlu (2D) biçimleme teknikleri ile elde edilen görüntüleri tanımlamaktadır. Kafatasından iki boyutlu ve Bilgisayar Destekli çizim (3D) ile elde edilen yüzlendirme ve kimliklendirme çalışmalarını kapsamaktadır **(Bkz. Şekil 3)**.

Yeniden Yüzlendirme ise üç boyutlu biçimleme teknikleri ile elde edilen görüntüleri tanımlamaktadır. Kafatası üzerinden üç boyutlu yüzlendirme ile yeniden inşayı kapsayan çalışmadır. Yeniden yüzlendirme işlemleri de 2 ve 3 boyutlu biçimlendirmeler gibi kısmen ya da tamamen bozulmuş kafatası üzerinden elde edilen verilerden destekle yüz kişiliğinin saptanması esasına dayanır. Bu teknik, diğer kimliklendirme yöntemlerinin verilerinden doğrudan yararlanır (**Bkz. Şekil 4**).

Üç Boyutlu Yeniden Yüzlendirme ve Önemi

Adli olayların kimlik tespitinde kullanılan yöntemler; diş, kemik, saç kan vb bulgulardan ulaşılan DNA tespitine, cinsiyet, yaş, boy, ırk tayinine ve adli sanatçıların iki ve üç boyutlu yeniden yüzlendirme çalışmalarına temel oluşturur. Aka ve Şakul'a (2007:66) göre yeniden yüzlendirme; “başka teknikle tanımlanamayan insan kalıntılarının yüz şeklinin, kafatası boyutlarından saptanabildiği; antropolojik, anatomik, odontolojik ve aynı zamanda sanatsal disiplinler arası uygulamalı, üç boyutlu bir kimlik tespit tekniğidir”. Daha çok adli olgulara açıklık getirmek amacıyla kullanılan iki boyutlu kimliklendirmelerin son aşaması olan üç boyutlu yeniden yüzlendirme uygulaması yüzün doku kalınlıklarının saptanması temeline dayanır.

Yumuşak doku verilerinin yetersiz olduğu durumlarda kimliklendirme yeniden yüzlendirme tekniği ile gerçekleştirilir. Bu uygulamada kullanılan üç farklı teknikten söz edilir. Bunlar; Anatomik bilgi birikimini ve deneyimini gerektiren Rus (Mikhail Gerasimov) Metodu, Yumuşak doku kalınlığının saptanması esasına dayalı Amerikan Metodu ile İstanbul Metodu olarak da bilinen Kombine (Richard Neave) metottur.

Yeniden yüzlendirme uygulamaları teknik ve artistik (sanatsal) olarak iki aşamada yürütülür. Teknik evre kendi içinde sırasıyla şu aşamaları izler;

- a) Montaj; kafatasının restorasyonu ya da çenenin kafatasına montajını içerir. Bu aşamada kafatası, başın omuzlarla olan bağlantısı gereği doğal konumuna en yakın duruşu tanımlayan Frankfurt Yatay Düzleminde sabitlenmelidir.
- b) Doku kalınlığı; kafatası üzerinden tahmini doku kalınlıklarının yerlerinin tespitini kapsar. Belli uzunluklarla kesilmiş vinil (sağlam plastik) çubuklar,

yumuşak doku kalınlıklarını işaret eden belli noktalara sabitlenmelidir. Her bir vinil çubuk numaralandırılmalıdır (**Bkz. Şekil 5**). Numaralandırma işlemi kadın ve erkek örneklerden edinilmiş doku kalınlıkları (**Bkz. Şekil 6**) esasına göre yapılmalıdır. Yapıştırma işleminde kafatasının zarar görmemesi için aslından kopya alınan kafatası örneği üzerinde çalışılabileceği gibi aseton içinde çözünen yapıştırıcı maddelerin kullanılması da olanaklıdır.

- c) Göz; protez gözlerin göz çukuruna doğal konumuna en yakın açı ile yerleştirilerek sabitlenmesi işlemi içerir. Bu aşamada kimliklendirme sürecinde belirlenen göz rengi amacına uygun kullanılmalıdır. Protez göz kullanımını gerektirmeyen çalışmalarda yaklaşık 25mm çapında küre, göz çukuruna merkezi yörüngede yerleştirilmelidir.
- d) Doku kalınlık noktalarının birleştirmesi; yumuşak doku kalınlıklarını gösteren, farklı uzunluktaki viniller arası bağlantıların oluşturulmasını içerir. Viniller arasında kalan yüzeyler plastirin ya da kil malzeme ile doldurularak noktalar arası bağlantı oluşturulur. Bu aşamada vinillerin işaret ettiği yükseltelerin aşılmasına özen gösterilmelidir. 1'den 18' e kadar numaralandırılmış viniller arası bağlantı belli sıraya göre yapılmalıdır. Buna göre; önce 1-2 ve 3 ile numaralandırılan noktalar arasında bağlantı oluşturulmalı, bu plan sırasıyla her iki yanda bulunan 12 numara ile birleştirilmelidir. Kafatasının her iki yanında bulunan 12 ile 15 numaraların birleştirilmesinde hazırlanan şeridin kalınlığı yaklaşık 5 mm olmasına dikkat edilmelidir. 15-16-17-18 ve 20 sayılarıyla numaralandırılan noktaların birleştirilmesi ile her iki yanda bir üçgen plan elde edilmelidir. Çenenin ortasında yer alan 9 sayısıyla numaralandırılan nokta her iki yandaki 18 numaralı vinillerle birleştirilmelidir. 18 ile 10 sayılarıyla numaralandırılan noktalar ince bir kil şerit ile bağlanırken 18 ile 9 arası oluşturulan yükselti kalınca bir kil bantla birleştirilmeli, aradaki yükselti farkı yine aynı malzeme ile birbiri içinde eritilmelidir. Yanaklarda bulunan çukurlar 19 sayısıyla numaralandırılan noktadan 18-9 doğrultusunda bulunan şerit üzerine gelecek şekilde konumlandırılmalıdır. **Şekil 7** de ise teknik evrenin geldiği son aşama yer almaktadır.

Taylor'a (2001:433-434) göre sanatsal evre, kil ile modelaj sürecinde yüzlendirmesi yapılan kafatasının kişisel özelliklerini açığa çıkarmasından kaynaklı, teknik evreye oranla, daha karmaşık ve tanımlanmaz bir yetiyi gerekli kılar. Taylor, teknik ve anatomi bilgisi olan öğrencilerin teknik aşamada daha rahat iken, sanatsal evrede sınırlı ve güvensiz davranışlar sergilediğine vurgu yaparken, teknik bilgi aktarımı yaptığı sanat eğitimi almış öğrencilerin bu evreyi sadece sıkıcı bulduklarına değinir. O halde kimliklendirme sürecinde elde edilen verilerin doğru teknik ve beceri ile kullanılması, gerçek boyutlarına ve görüntülerine yakın yüzlendirilmiş örneklerin biçimlendirilmesini sağlayacaktır.

Bachman ve Pickering (2009:122), sanat ve bilimi bir arada toplayan alanın yeniden yüzlendirme olduğuna değinirken, Antropoloji ya da arkeoloji ile yeniden yüzlendirme arasındaki önemli bir farkın da bu noktada açığa çıktığına vurgu yapar. **Şekil 8** de görülen iki farklı Taş devri kadın betimlemelerinden hangisinin gerçeği yansıttığı sorusuna karşılık Hollosy, (2007:579) günümüzden 5000 yıl önce Netherland'da yaşamış taş devri kadınının hayal edildiği gibi orantısız olmadığına ve günümüz insan betimlemesine olan benzerliğine dikkat çekmektedir.

Şekil. 10 da görünen 4000 yıl öncesine ait adli bir çalışma yürütülmeksizin yapılmış Ötzi yüzlendirmesi gerçekçi, etkileyici, çekici ve yaratıcı hatta eğitici olmasına karşın yanıltıcı da olabilmektedir. Bu durumu **Şekil.11** da yer alan ve iki Alman adli heykeltıraş tarafından yüzlendirmesi yapılan; 45 yaşlarında, 1.60 metre boyunda ve 50 kg ağırlığında olduğu tahmin edilen Ötzi örneği kanıtlamaktadır.

Sanat eğitimi almış adli heykeltıraş ya da adli ressamın, yeniden yüzlendirme çalışmalarına teknik ve estetik bağlamda kazandırabileceği birçok değer olduğu gerçeği, bu örneklerle bir kez daha vurgulanmaktadır. Yeniden yüzlendirme çalışmalarında doğru yerde, uzman kişilerle kullanılan, doğru verilerin çoğu zaman çalışmanın sonucunu olumlu yönde etkilediği bilinen bir gerçektir. O halde yukarıda verilen Otzi ve Taş Devri Kadın örneklerinden destekle, verilerin doğruluğu kadar alanında uzman adli heykeltıraşların yeniden yüzlendirme alanına katkısı tartışılmazdır.

SONUÇ

Yeniden yüzlendirme; kimliği bilinmeyen bir bireyin, adli bulguları ile kafatası boyutlarından ve kafatası üzerinde belirlenen ölçülerden yararlanılarak tahmini yüz ve ifadesinin saptanmasına dayanan kimlik tespit tekniğidir. Adli olayların açıklığa kavuşturulmasında etkin bir rol alan bu teknik, sanat kollarıyla aktif olarak çalışmaktadır. Multidisipliner bir çalışmayı gerekli kılan yeniden yüzlendirme alanı içerdii teknik ve yöntemlerle arkeoloji müzelerinde yer alan birçok kafatası ve iskelet buluntularına da hayat vermektedir.

Günümüzde adli antropoloji, adli tıp ve adli sanatı kapsayan yeniden yüzlendirme sunduğu örneklerle bilim ve sanata ortak bir çalışma alanı sağlamıştır. Son yıllarda yapılan ve biyolojik ve antropolojik tüm bulguların kullanıldığı yeniden yüzlendirme çalışmaları sanatın ve özellikle adli heykeltıraşların öneminin ve gerekliliğinin netlik kazandığını göstermektedir.

Sonuç olarak denilebilir ki; disiplinler arası çalışmalara başarılı bir örnek olarak gösterilebilen adli antropoloji ve adli sanat dallarının bilim, kültür ve sanata yansımaları yeniden yüzlendirme ile vücut bulmuştur. Bu etkili ve bir o kadar da gerekli bilim ve sanat dalının desteklenmesi ve bu alanda bilirkışilerin yetiştirilmesi kaçınılmaz bir gereklilik halini alacaktır.

KAYNAKÇA

- AKA, Sema, Şakul, B.Ufuk. “Kimliği Bilinmeyen Bir Olgunun Anatomik Yeniden Yüzlendirme Tekniği İle Kimliklendirilmesi”.Adli Bilimler Dergisi, 6.1, (2007): 65–70.
- BACHMAN David, Pickering Robert, The Use Of Forensic Anthropology, Second Edition, NY: CRC Press, 2009.
- HOLLOSÝ M. L., (2007), “Stone Age People in Hospital”, Facial Reconstruction, BKA, Luchterhand, (2007): 577-592
- TAYLOR Karen T. Forensic Art and Illustration. USA: CRC Press, 2001.
- WILKINSON Caroline, Neave Richard, “The Reconstruction of a Face Showing a Healed Wound”, Journal of Archaeological Science. (30 January 2003): 1343-1348
- YONUK Aysun, “A Multidisciplinary Study: Facial Reconstruction” (SOMA 2010 Proceedings of 14 th Symposium On Mediterranean Archaeology), BAR International Series, (2013): 179-190.
- ZEYFEOĞLU Yıldray, Hancı İ. Hamit, “İnsanlarda Kimlik Tespiti” STED (Sürekli Tıp Eğitim dergisi), (Ekim, 2001), cilt:10, sayı:10.

GÖRSELLER

Şekil 1. Kompozit Görüntü.

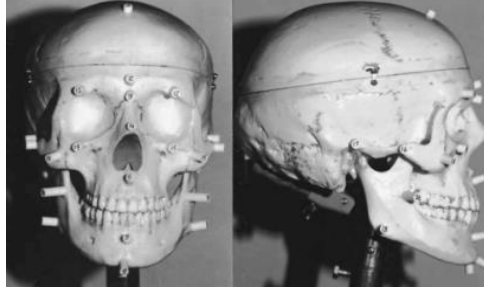
Şekil 2. Görüntü Modifikasyonu ve Tespiti.

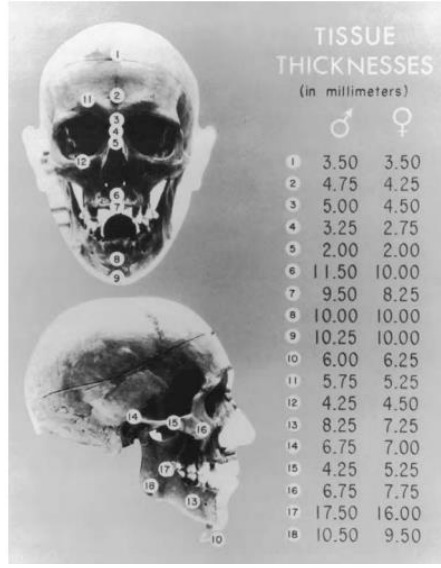
Şekil 3. 2-3 Boyutlu Biçimlendirme.

Şekil 4. Yeniden Yüzlendirme.

Şekil 5. Cephe ve yanaldan yumuşak doku kalınlıklarını gösteren numaralandırılmış viniller.

Şekil 6. Cinsiyete göre tahmini yumuşak doku kalınlıkları.

Şekil 7. Alın kafatası ve frontal kasların konumu.

Şekil. 8. Arkeolojik yüzlendirme ile yapılmış Taş Devri kadın örneği.

Şekil. 9. Adli yeniden yüzlendirme ile inşa edilen Taş Devri kadın örneği.

Şekil: 10.Ötzi, Iceman yüzlendirmesi.

Şekil.11. Adli sanat kapsamında yeniden yüzlendirilen Ötzi.

RESİM DİZİNİ

Şekil 1. Kompozit Görüntü Taylor (2001:4)

Şekil 2. Görüntü Modifikasyonu ve Tespiti Taylor (2001:5)

Şekil 3. 2 ve 3 Boyutlu Biçimlendirme Taylor (2001:6)

Şekil 4. Yeniden Yüzlendirme Taylor (2001:6)

Şekil 5. Cephe ve yanaldan yumuşak doku kalınlıklarını gösteren numaralandırılmış viniller Taylor (2001:426)

Şekil 6. Cinsiyete göre tahmini yumuşak doku kalınlıkları (Taylor, 2001:349)

Şekil 7. Alın kafatası ve frontal kasların konumu, (Taylor 2001:434)

Şekil. 8. Arkeolojik yüzlendirme ile yapılmış Taş Devri Kadın örneği, (Hollosy, 2007:579)

Şekil. 9. Adli yeniden yüzlendirme ile inşa edilen Taş Devri kadın örneği,

<http://www.haagsetijden.nl/entry/471/steentijdmensen-op-ypenburg>

1#.UmHr7RAIUWI (06-04-2014)

Şekil: 10.Ötzi, Iceman yüzlendirmesi, (Bachman ve Pickering, 2009:123)

Şekil.11. Adli sanat kapsamında yeniden yüzlendirilen Ötzi,

http://news.nationalgeographic.com/news/2011/02/pictures/110225-otzi-iceman-new-face-science-mummy-oetzi/#/iceman-oetzi-otzi-reconstructed-new_32525_600x450.jpg (06-04-2014)